

Τα οθωμανικά σχέδια

Τον ΚΩΣΤΑ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗ

Ιστορικού, Ερευνητή στο ΙΒΕ του ΕΙΕ

ΜΕΤΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ του Ιάκωβου Β΄ Λουζινιάν το 1473, τη διακυβέρνηση της Κύπρου ανέλαβε ως αντιβασίλισσα η βενετική καταγωγής σύζυγός του Αικατερίνη Cornaro. Ήταν η ευκαιρία που αναζητούσαν οι Βενετοί για τον έλεγχο του νησιού. Το 1489 η Cornaro παραιτήθηκε από το αξίωμά της και παρέδωσε την Κύπρο στη Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου. Οι νέοι κυρίαρχοι για να διατηρήσουν το νησί κάτω από τον έλεγχό τους χρειάστηκε να αντιμετωπίσουν κατά τις επόμενες δεκαετίες τις πολιτικές δυνάμεις της εποχής.

Οι Μαμελούκοι της Αιγύπτου

Η Κύπρος ήταν φόρου υποτέλης κατά την τελευταία περίοδο της δυναστείας των Λουζινιάν στους Μαμελούκους σουλτάνους της Αιγύπτου. Το 1490 υπογράφηκε συμφωνία, με την οποία ο σουλτάνος αναγνώριζε τη διαδοχή που επήλθε στο νησί. Οι νέοι κυρίαρχοι όμως θα συνέχιζαν να καταβάλλουν τον καθιερωμένο από το 1426 ετήσιο φόρο των 8.000 δουκάτων.

Η συμφωνία αποτέλεσε το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινήθηκαν τα δύο μέρη τα επόμενα χρόνια. Η καθυστέρηση στην καταβολή του ετήσιου φόρου από την πλευρά των βενετικών αρ-

χών, δημιουργούσε συχνά εντάσεις. Πολλές φορές απείλησαν οι σουλτάνοι της Αιγύπτου ότι θα επέμβουν δυναμικά για να διεκδικήσουν τα νόμιμα δικαιώματά τους. Η διαγραφόμενη σύγκρουση αποφεύχθηκε ως το 1517, οπότε καταλύθηκε το κράτος των Μαμελούκων από τους Οθωμανούς.

Ευρωπαϊκά κράτη

Η εγκαθίδρυση των Βενετών στην Κύπρο αιφνιδίασε αρκετές ευρωπαϊκές δυνάμεις, οι οποίες απέβλεπαν στον ίδιο στόχο. Μεταξύ εκείνων που αντέδρασαν έντονα ήταν η Σαβοΐα, που διεκδικούσε την Κύπρο από την εποχή της έξωσης της προκατόχου του Ιακώβου Β΄, βασίλισσας Καρλότας.

Το 1509, οι δυνάμεις που συγκρότησαν τη Συμμαχία του Cambrai εκδήλωσαν την πρόθεσή τους να εκστρατεύσουν εναντίον της Κύπρου για να επιβάλλουν την τάξη. Για να αποτρέψει την κίνησή τους η Βενετία συνεννοήθηκε με τους Οθωμανούς και τους Μαμελούκους για τη σύναψη συμμαχίας. Τα ευρωπαϊκά κράτη εγκατέλειψαν πρόσκαιρα τα σχέδιά τους.

Τον Μάιο του 1510 οι ηγέτες των ευ-

ρωπαϊκών δυνάμεων συμφώνησαν να αναλάβουν σταυροφορία για την κατάληψη των Ιεροσολύμων. Η σταυροφορία απέβλεπε, κυρίως, στην αποκατάσταση της Ιωάννας, κόρης του μεγάλου δούκα της Τοσκάνης Φερδινάνδου Α΄ και χήρας του βασιλιά της Νεάπολης Φερδινάνδου Β΄, που θα νυμφευόταν τον Κάρολο της Σαβοΐας, νόμιμο διάδοχο της δυναστείας των Λουζινιάν από τον γάμο της Καρλότας με τον Λουδοβίκο της Σαβοΐας. Τελικά όμως ναυάγησε το σχέδιο και ματαιώθηκε το συνοικέσιο. Οι αξιώσεις ωστόσο της

Σαβοΐας στο βασίλειο της Κύπρου συνεχίστηκαν και τις επόμενες δεκαετίες. Η αντιπαλότητα με τους Τούρκους χρονολογείται από την πρώτη χρονιά της βενετικής παρουσίας στην Κύπρο. Συχνότατα άνδρες του τουρκικού

στόλου αποβιβάζονταν σε διάφορες περιοχές του νησιού. Αφού λεηλατούσαν χωριά και αιχμαλώτιζαν κατοίκους αποχωρούσαν. Από το 1503, μετά την υπογραφή συνθήκης ειρήνης, εξομαλύνθηκαν οι βενετοτουρκικές σχέσεις. Η θετική αυτή εξέλιξη επέτρεψε στη Βενετία να παγιώσει την κυριαρχία της στην Κύπρο. Οι Τούρκοι πάντως συνεχώς υπνηρούσαν το κλίμα αστάθειας.

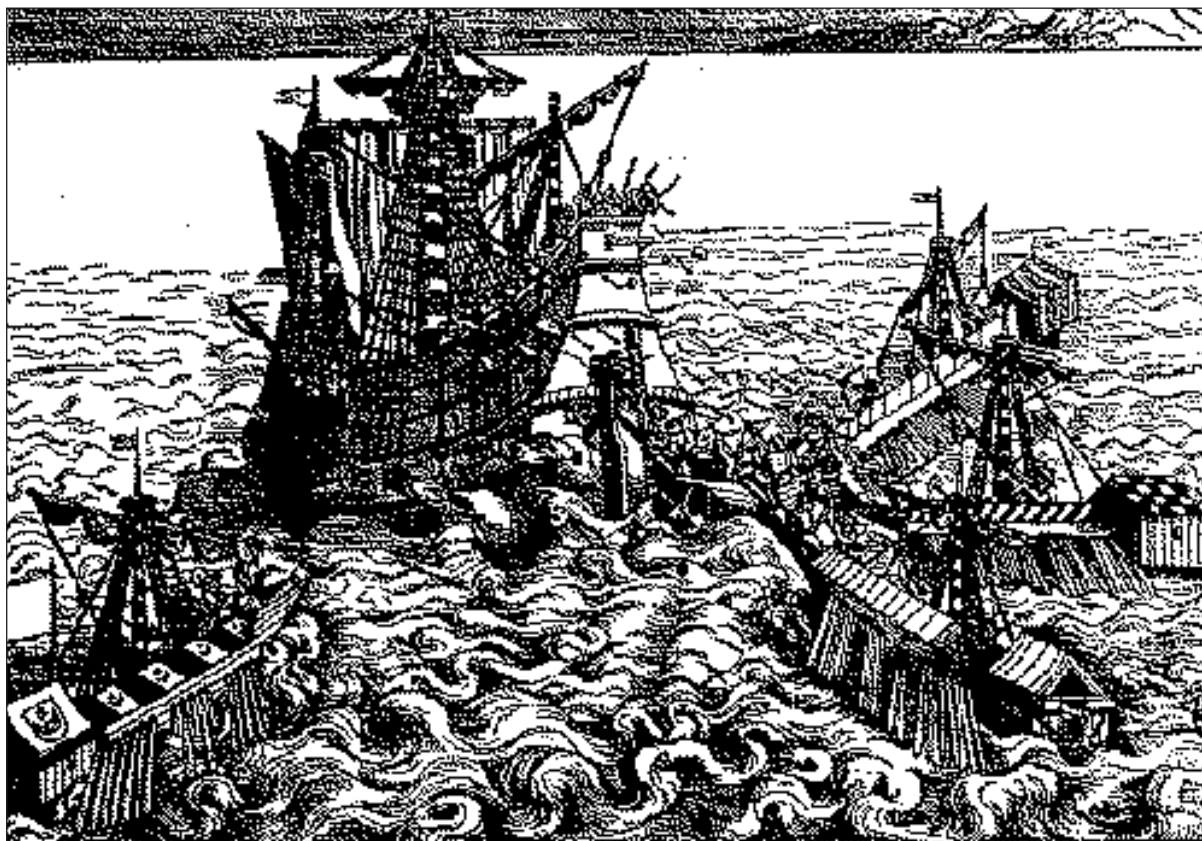
Εκστρατεύοντας το 1517 στην Αίγυπτο ο σουλτάνος Σελίμ Α΄, ζήτησε από τη Βενετία την άδεια να χρησιμοποιήσει στις επιχειρήσεις του το λιμάνι της Αμμοχώστου. Τελικά, του επιτράπηκε να αγκυροβολήσει στην Πεντάγυια, στο βόρειο τμήμα της Κύπρου. Οι Βενετοί φοβήθηκαν ότι, σε περίπτωση που οι Τούρκοι κατέπλεαν στην Αμμόχωστο, θα εξορμούσαν για να καταλάβουν το νησί. Γι' αυτό και κινητοποιήθηκαν, στέλνοντας στο Κάιρο πρέσβεις τους.

Στις 17 Σεπτεμβρίου 1517 ανανεώθηκε η συνθήκη, με την οποία επικυρώνονταν τα εμπορικά προνόμια της Βενετίας στην Αίγυπτο και σε άλλες περιοχές της οθωμανικής επικράτειας. Ο ετήσιος φόρος υποτέλειας για την Κύπρο καταβάλλονταν πλέον από τους Βενετούς στους Τούρκους. Το ποσό αντλούσαν από το κυπριακό δημόσιο ταμείο και για τη συγκέντρωσή του φορολογούνταν ο ντόπιος πληθυσμός.

Τα τουρκικά σχέδια

Η κατάληψη της Αιγύπτου από τους Οθωμανούς το 1517 σήμανε την αντίστροφη μέτρηση για την Κύπρο. Εχοντας συνειδηση η Βενετία, ότι η επίθεση εναντίον του νησιού ήταν θέμα χρόνου, εργάστηκε για να αποτρέψει την αρνητική εξέλιξη. Η καθυστέρηση στην εκδήλωση της επίθεσης οφειλόταν στις προτεραιότητες που είχαν θέσει οι Τούρκοι.

Χώρος διεκδίκησης ξένων δυνάμεων τον 16ο αι., περιήλθε τελικά στα χέρια των Τούρκων

◀ Γαλέρα προσκνητιών και πλοία του Οθωμανού ναυάρχου Πίρι Ρέις, γνωστού και ως πρώτου χαρτογράφου των Οθωμανών, σε ναυμαχία στα ανοιχτά της Κύπρου (ξελογραφία τον 1546). Οι Τούρκοι, διαθέτοντας απόλυτη κυριαρχία στον χώρο της ανατολικής Μεσογείου, έστρεψαν από το 1520 σταθερά το ενδιαφέρον τους στην Κύπρο. Ωστόσο, οι οσσηματικές προετοιμασίες κατάληψής της ξεκίνησαν στις αρχές τον 1570.

κατάληψης της Κύπρου

Μόλις πληροφορήθηκε το 1520 η Σύγκλητος ότι ο τουρκικός στόλος θα εκστράτευε εναντίον της Ρόδου και της Κύπρου, ξεκίνησε την ενίσχυση της άμυνας του νησιού. Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε για την Αμμόχωστο. Λόγω των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η Τουρκία στις ανατολικές επαρχίες της Μ. Ασίας το σχέδιο αναμέτρησης τελικά αναβλήθηκε. Με τον θάνατο του Σελίμ Α΄ τον Σεπτέμβριο του 1520, ο νέος σουλτάνος Σουλεϊμάν Α΄ Μεγαλοπρεπής το επανέφερε, καταλαμβάνοντας το 1522 τη Ρόδο.

Στη μοναδική επίθεση που πραγματοποιήθηκε εναντίον της Κύπρου κατά τη διάρκεια του Τρίτου Βενετοτουρκικού Πολέμου (1537-1541), καταστράφηκε τον Μάιο του 1539 το φρούρο της Λεμεσού, με απροσδιόριστο

αριθμό θυμάτων. Με τη συνθήκη ειρήνης που υπογράφηκε, ο φόρος υποτέλειας για την Κύπρο συνεχίστηκε να καταβάλλεται από τους Βενετούς.

Νιώθοντας πλέον απόλυτοι κυρίαρχοι οι Τούρκοι στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στον κυριότερο στόχο τους, την κατάληψη της Κύπρου. Εκμεταλλευόμενοι το εχθρικό κλίμα που υπήρχε στο νησί σε βάρος των Βενετών, με τη βοήθεια της προπαγάνδας, επιδίωξαν να προσεταιριστούν τον ελληνικό πληθυσμό, ώστε να μην αντιδράσει σε τυχόν τουρκική επίθεση. Χαρακτηριστική της τακτικής που ακολουθούσαν είναι η στάση τους στην περίπτωση του επαναστατικού κινήματος του Ιακώβου Διασσωρινού.

Μέσα στο κλίμα έντασης που κυριαρχούσε στο νησί μετά την καταστολή του κινήματος, αναβίωσαν παλιές δυτικές αξιώσεις. Τις ενθάρρυναν οι Τούρκοι ώστε να πλήξουν περισσότερο το κύρος των Βενετών μεταξύ των κατοίκων.

Οι πολεμικές προετοιμασίες

Οι προετοιμασίες που ξεκίνησαν στις αρχές του 1570 στο ναύσταθμο της Κωνσταντινούπολης πιστοποιούσαν ότι θα αναλαμβάνονταν δράση εναντίον της Κύπρου. Για να ελέγξει τις τουρκικές προθέσεις ο βαίλος, ζήτησε την ανανέωση των υφιστάμενων βενετοτουρκικών συνθηκών. Το αίτημά του εγκρίθηκε αμέσως από το σουλτάνο Σελίμ Β΄, γεγονός που καθυσύ-

▲ Η Λευκωσία με τις βενετσιάνικες οχυρώσεις της ασφενκικά πολιορκούμενη από τους Τούρκους, σε σχέδιο του G.F. Camocio, ένα από τα πολλά που κυκλοφόρησαν στην Ιταλία το 1570. Στις 20 Ιουλίου 1570 ξεκίνησε η πολιορκία της, εφαρμοστική σταδιακά αποκλεισμός και στις 8 Σεπτεμβρίου εξαπολύθηκε η τελική επίθεση και κατέληξε. Την νύχτα της γνώριαν διαδοχικά τα φρούρια Κερύνειας, Πάφου και Λεμεσού. Εμεινε η Αμμόχωστος.

χασε τους Βενετούς. Έτσι, παρά την πίεση του Πάπα Πίου Ε', αρνήθηκαν να συμπέξουν συμμαχία με τους Ισπανούς.

Όταν όμως ξεκίνησαν να δημεύονται οι βενετικές περιουσίες στην Κωνσταντινούπολη, αποκαλύφθηκαν οι απώτεροι στόχοι των Τούρκων. Απεσταλμένος του Τούρκου σουλτάνου έφτασε στα τέλη Μαρτίου στη Βενετία, μεταφέροντας τηλεσίγραφο για την άνευ όρων παράδοση της Κύπρου. Οι δικαιολογίες που προβάλλονταν ήταν οι συνθήκες.

Η τουρκική επίθεση

Στα τέλη Ιουνίου, ενισχυμένος ο τουρκικός στόλος από χερσαίες δυνάμεις της Καραμανίας, πραγματοποίησε αναγνωριστικές αποβάσεις στις ακτές της Κύπρου. Οι πρώτες επιχειρήσεις των Τούρκων αντιμετωπίστηκαν εύκολα. Το ίδιο συνέβη και όταν, στις 2 Ιουλίου, κατέπλευσε στο λιμάνι της Λεμεσού το σύνολο του τουρκικού στόλου, που ανερχόταν στα 350 πλοία. Τα αγήματα που αποβιβάστηκαν απωθήθηκαν. Οι επιδρομείς πρόλαβαν να κάψουν ένα τμήμα της Λεμεσού, χωριά της περιοχής και τη μονή του Αγίου Νικολάου στο ακρωτήριο Γάτα.

Την επόμενη όμως μέρα αποβιβάστηκαν ισχυρές τουρκικές δυνάμεις στις Αλυκές, στα περίχωρα της Λάρνακας, χωρίς να συναντήσουν αντίσταση. Για να προκαλέσουν σύγχυση, μέσω πρακτόρων που γυρνούσαν στα χωριά, υποσχέθηκαν προνόμια αυτονομίας σε όσους κατοίκους τους βοηθούσαν. Ορισμένοι, όπως οι κάτοικοι του χωριού Λεύκαρη, πείστηκαν. Οι Βενετοί ωστόσο, μπροστά στον κίνδυνο επιτυχίας των τουρκικών σχεδίων, αντέδρασαν σπασμωδικά. Έτσι, έκαψαν το χωριό και σκότωσαν όλους τους κατοίκους του. Η βενετική ενέργεια προκάλεσε αλγεινή εντύπωση στον ελληνικό πληθυσμό της Κύπρου.

Αφού εδραιώθηκαν οι Τούρκοι στην περιοχή της πολιορκούμενης Λεμεσού, κατευθύνθηκαν προς τη Λευκωσία, και στις 26 Ιουλίου 1570

◀ Χάρτης από την έκδοση του Νευμαρ (Λειψία, 1621) για τον βενετοτουρκικό πόλεμο 1570-1571. Απεικονίζει το ήμιον της Κύπρου με οχηματική παράσταση των πόλεων Κερύνειας, Λευκωσίας, Αμμοχώστου. Στις δύο τελευταίες ανεμίζουν τα βενετικά λάβαρα. Στα νότια της Αμμοχώστου υπάρχει αναπαράσταση της απόβασης των Τούρκων και των δύο αντίπαλων στρατοπέδων (φωτ. «Η Κύπρος προ της Γαληνοτάτης», κατ'Αλ. Εκθεσης, 2001).

▼ **Το μαρτύριο του Βενετιανού υπερασπιστή της Αμμοχώστου Μαρκαντόνιο Βραγαδίνο σε χαρτακιό του 19ου αι. Στις 9 Αυγούστου 1571, αθιόντας οι Τούρκοι την αρχική συμφωνία (1/8) με τον Βραγαδίνο για παράδοση της πόλης υπό όρους, τον συνέλαβαν και ύστερα από αιμώδεις και βασανιστήρια τον έγδαραν ζωντανό στην κεντρική πλατεία της Αμμοχώστου.**

ξεκίνησαν την πολιορκία της. Στην αρχή οι Βενετοί αιφνιδιάστηκαν, αλλά πολύ γρήγορα άρχισαν να οργανώνονται. Τις τουρκικές δυνάμεις, οι οποίες συνέχεια ανανεώνονταν, είχε να αντιμετωπίσει ικανοποιητικός αριθμός στρατιωτών. Στη συντριπτική πλειοψηφία τους ωστόσο δε συγκροτούσαν αξιόμαχο και πειθαρχημένο στρατό. Μεγάλο πλήθος αμάχων βρισκόταν στην πόλη και δημιουργούσε συνεχώς προβλήματα. Οι προσπάθειες των Βενετών να κινητοποιήσουν τους ντόπιους κατοίκους και να δημιουργήσουν αντιπερισπασμό στα μετόπισθεν των Τούρκων, απέτυχαν. Ο κυπριακός πληθυσμός δεν ανταποκρίθηκε στο κάλεσμα, εξαιτίας της λανθασμένης πρακτικής των Βενετών απέναντί του τα προηγούμενα χρόνια.

Ο αποκλεισμός της πόλης από τον τουρκικό στρατό περιόρισε σταδιακά κάθε αντίδραση από την πλευρά των αμυνόμενων. Στις 8 Σεπτεμβρίου, οπότε και ενισχύθηκε με νέους στρατιώτες το τουρκικό στρατόπεδο, εξαπολύθηκε η τελική επίθεση εναντίον της Λευκωσίας. Χωρίς να συναντήσουν μεγάλη αντίσταση οι Τούρκοι, μπήκαν στην πόλη, την οποία λεπλάτησαν επί τρεις μέρες. Χιλιάδες κάτοικοι σφάχτηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν. Οι εκκλησίες (ορθόδοξες και λατινικές εκκλησίες) πυρπολήθηκαν και μετατράπηκαν σε τζαμιά. Την τύχη της Λευκωσίας, γνώρισαν διαδοχικά τα φρούρια της Κερύνειας, της Πάφου και της Λεμεσού.

Οι διπλωματικές πρωτοβουλίες στη Δύση κατά το διάστημα πολιορκίας της Λευκωσίας δεν είχαν πρακτικό αποτέλεσμα. Οι Βενετοί και οι Ισπανοί συντόνισαν τις ενέργειές τους για να βοηθήσουν την Κύπρο. Όταν όμως ο συνασπισμένος στόλος τους αναχώρησε στις 17 Σεπτεμβρί-

ου 1570 από την Κρήτη, ο αγώνας πλέον είχε κριθεί.

Το επόμενο διάστημα οι Τούρκοι αφιερώθηκαν στην κατάληψη της Αμμοχώστου, τη μόνη πόλη της Κύπρου που παρέμενε υπό βενετικό έλεγχο. Τη γιγαντιαία δύναμη που παρατάχθηκε απέναντι από τα τείχη της πόλης είχαν να αντιμετωπίσουν λίγοι χιλιάδες Ιταλοί και Έλληνες στρατιώτες. Παρά την άνιση σύγκρουση, η πολιορκία παρατάθηκε για έναν περίπου χρόνο.

Σε αντίθεση ωστόσο με τους τουρκικές δυνάμεις, οι οποίες ανανεώνονταν συνεχώς από στρατιώτες από τα νότια παράλια της Μικράς Ασίας, καμία βοήθεια δεν κατέφθανε για τους πολιορκούμενους.

Η έλλειψη τροφίμων και ουσιαστικής πολεμικής ενίσχυσης υποχρέωσαν τον Βενετό υπερασπιστή Marcantonio Bragadin να προτείνει την 1η Αυγούστου 1571 στους Τούρκους την παράδοση, με όρους, της Αμμοχώστου. Ενώ όμως εκείνοι έκαναν δεκτή αρχικά την πρότασή του για την ειρηνική αποχώρηση όσων ήθελαν να φύγουν από την Κύπρο, τελικά παρασπώνδησαν. Τα στρατεύματα του Μουσταφά πασά εισήλθαν στις 5 Αυγούστου στην ανυπεράσπιστη πόλη και επιδόθηκαν σε βιαιότητες εναντίον του άμαχου πληθυσμού.

Στις 9 Αυγούστου 1571 οι Τούρκοι συνέλαβαν τον Bragadin και αφού τον ακρωτηρίασαν και, τον έγδαραν ζωντανό στην κεντρική πλατεία της Αμμοχώστου. Με θριαμβευτικό τρόπο, συναποκομίζοντας αιχμαλώτους και λάφυρα από την Κύπρο, ο Μουσταφά πασάς επέστρεψε δύο μήνες αργότερα στην Κωνσταντινούπολη.

Με τη συνθήκη της 7ης Μαρτίου 1573 η Κύπρος ενσωματώθηκε, και τυπικά, στην οθωμανική αυτοκρατορία. Η απώλειά της αποτέλεσε μεγάλο πλήγμα για το βενετικό εμπόριο.